

YOKSULLUK NAFAKASININ SONA ERME SEBEPLERİ VE YOKSULLUK NAFAKASININ SÜRESİZLİĞİNE DAİR TARTIŞMALAR

THE REASONS FOR THE END OF POVERTY SUPPORT AND DISCUSSIONS ON THE INDEFINITY OF THE POVERTY SUPPORT

Remzi DEMİR*

Özet: Evlilik birliğinin sona ermesinin olası sonuçlarından birisi yoksulluk nafakasıdır. Yoksulluk nafakası, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olan ve boşanmada kusuru daha ağır olmayan eş lehine mali durumu daha iyi olan eş tarafından, mali gücü oranında süresiz olarak yardım edilmesini öngören, boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin bir kurumdur. Yoksulluk nafakası ahlaki değerlerin bir yansımasıdır. Yoksulluğa düşmüş eş için önem taşıyan yoksulluk nafakasının sona ermesi, boşanmış kişileri etkileyecektir. Yoksulluk nafakası belirli durumlarda kendiliğinden ya da mahkeme kararı ile sona erebilmektedir. Bu sebepler kanunda düzenlenmektedir ve sınırlı sayıdadır. İrat şeklinde ödenmesine karar verilen nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar. Alacaklının evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi birlikte yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hallerinde ise mahkeme kararıyla kaldırılır. Yoksulluk nafakasının kendine has özelliklerinden biri, “süresizliği”dir. Çalışmamızda, yoksulluk nafakasının sona erme haline ilişkin yasal düzenlemenin uygulama alanı ile sona erme sebepleri ayrıntılı olarak incelenir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk Nafakası, Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi, Fıllı Birliktelik, Haysiyetsiz Hayat Sürme, Yoksulluk Nafakasının Süresi

Abstract: One of the possible consequences of the end of the marriage union is poverty support. Poverty support is an institution related to financial results of divorce, which is expected to be assisted indefinitely by the spouse who will fall into poverty due to divorce and whose financial status is better in favor of the other spouse, whose defect is not more severe in the divorce. Poverty support is a reflection of moral values. The end of poverty support, which

* Dr., Ankara Batı Cumhuriyet Savcısı, remzidemir60@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6025-5476, Makale Gönderim Tarihi: 05.07.2019, Kabul Tarihi: 05.07.2019

is important for the spouse who has fallen into poverty, will affect the divorced people. Poverty support can end as a matter of course or by court order in certain situations. These reasons are regulated by law and are limited. The poverty alimony, which is decided to be paid periodically, will be terminated automatically in the event of the remarriage of the creditor or the death of one of the parties. If the creditor lives together with someone as if they were actually married without official marriage, his poverty disappeared or he lived without dignity, the support is removed by a court decision. One of the peculiarities of poverty alimony is its "indefinite" nature. In our study, the application area of legal regulation regarding the termination of poverty support and the reasons for termination are examined in detail.

Keywords: The Poverty Alimony, The Ending of The Poverty Alimony, De Facto Cohabitation, Living Dishonourably, Duration of The Poverty Alimony

I. GENEL OLARAK

Türk toplumunun temeli olan ailenin, eşler arasında eşitliğe dayandığı Anayasamızın 41. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeyle devlete, ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli önlemleri alması görevi verilmiştir. Türk Medenî Kanunu, eşlerin her ikisine de, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ödevi yükler.¹ Kanun koyucu eşlerin bakım ve dayanışma yükümlülüğünü, hem evlilik birliği süresince, hem de yoksulluk nafakası ile evlilik sonrasında şart koşmuştur. Türk hukukunda temel ilke, evlilik sonrası dayanışma ilkesidir. Buna karşılık İsviçre ve Alman hukukunda boşanma sonrasında tarafların en kısa sürede ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları amacını güden evlilik sonrası kişisel sorumluluk esastır.²

TMK m. 185'e göre evlenmeye eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle

¹ Mustafa Dural/Tufan Ögüz/Mustafa Alper Gümüş, Türk Özel Hukuku, Cilt, 3, Aile Hukuku, 14. Bası, Filiz, İstanbul 2019, s.2; Bilge Öztan, Aile Hukuku, 5. Bası, Turhan, Ankara 2004, s. 6,7; Hüseyin Hatemi/Burcu Kalkan Oğuztürk, Aile Hukuku, 2. Bası, Vedat, İstanbul 2013, s. 4; Ömer Uğur Gençcan, Türk Medenî Kanunu Yorumu, Yetkin, Ankara 2015, s.1099 (Yorum); Gonca Gülfem Bozdağ, Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin, Ankara 2015,s.25; Ahmet Cemal Ruhi, Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Seçkin, Ankara 2004, s. 15; Ali İhsan Özuğur, Nafaka Hukuku, 4. Baskı, Legal, İstanbul 2007, s. 23.

² Mesut Öcal, Yoksulluk Nafakasının Süresi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, İstanbul 2018, s.1.

yükümlü oldukları gibi, birlikte yaşamak, birbirlerine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar. Böylece evlilik birliğinin eşlere yüklediği yardım yükümlülüğü, evlilik birliğinin devamında hem maddi hem de manevi yardımı barındırmaktadır. Evlilik birliğinin genel hükümlerinin ve mal rejimine ilişkin hükümlerin yorumunda TMK m. 185 hükmünün öngördüğü temel ilkelerin esas alınması zorunludur.³

Evlilik birliğinin giderleri ve eşlerin maddi anlamda geçimlerini sağlama ile ilgili olarak TMK m. 186/3’de, eşlerin birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılacakları belirtilmiştir.⁴ Evlilik birliğinin giderlerinin karı koca tarafından karşılanmasında başlıca ölçütler ailenin gereksinimleri, eşlerin ödeme gücü ve eşlerin yaşam koşullarıdır⁵. Hem TMK m. 185/3’te yer alan yardım yükümlülüğü hem de TMK m. 186/3’te ifade edilmiş olan eşlerin birliğin giderlerine emek ve malvarlıkları ile katılmasına ilişkin gereklilik, evlilik birliğinin sona ermesi ile birlikte kural olarak ortadan kalkmaktadır. Tarafların yükümlülüklerinin kısmen de olsa evlilik sona erdikten sonra da devam etmesini öngören istisnai nitelikteki yoksulluk nafakası hükümleri⁶ kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir⁷. Bu nedenle eşlerden birisinin boşandığı eşine ödemekle yükümlü olduğu yoksulluk nafakası, evlilik birliği giderlerine dâhil edilmemiştir.⁸

³ Mustafa Alper Gümüş, *Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri*, Vedat, Ankara 2008, s. 5; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s.70; Burçak Çitak, “Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. 74, Sayı. 1, Yıl. 2016, s.242.

⁴ Gençcan, Yorum, s. 1103, Öztan, s. 155.

⁵ Rona Serozan /Başak Başoğlu/Berk Kapancı, “Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi”, Prof. Dr. İlhan Uluşan’a Armağan Cilt II, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), s. 552.

⁶ Feyzi Necmettin Feyzioğlu, *Aile Hukuku*, Filiz, İstanbul 1986, s.396; Dila Okyar Karamanoğlu, “Yargıtay Kararları Işığında Yoksulluk Nafakası Ödeme Yükümlülüğünün Şartları ve Ortadan Kalkması”, Prof. Dr. İlhan Uluşan’a Armağan Cilt II, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), s.421; Ahmet Cemal Ruhi, *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklılarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*, Seçkin, Ankara 2003. (Nafaka), s. 70; Oğuz Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı. 12, Ankara 2018, s. 466; Kahraman Zafer, “Yoksulluk Nafakası Hakkındaki Güncel Meselelerin Kadın Hakları Bakımından Değerlendirilmesi”, <https://docplayer.biz.tr/128607012-Ii-uluslararası-kadın-ve-hukuk-sempozyumu-yoksulluknafakası-hakkındaki-güncel-meselelerin-kadın-hakları-bakımından-değerlendirilmesi.html>, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

⁷ Bozdağ, s.91.

⁸ Gümüş, s. 45.

Kanun koyucu, eşler arasındaki bakım ve yardım yükümlüğünün yalnızca evlilik birliği sırasında değil, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da devam etmesini öngörmüş ve bu nafaka türünü “yoksulluk nafakası” olarak adlandırmıştır. Bu çalışmamızda, yoksulluk nafakasının temel kavramları, sona erme halleri ile süresiz oluşuna yönelik eleştirilerin değerlendirilmesi ile kanaatimize yer verilecektir.

II. TEMEL KAVRAMLAR

A. Yoksulluk Kavramı

Türk Dil Kurumu yoksulluk kelimesinin anlamını “yoksul olma durumu, yoksulluk, variyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik” olarak tanımlamıştır. Ancak nisbi kavram olan yoksulluk, net şekilde ortaya konulamamıştır. Çünkü “yoksulluk” olgusu koşullara, zaman ve mekâna, kültürlere, ülkelere, kişilere ve sair etkenlere göre değişiklik göstermektedir. Öncelikle ekonomik yoksulluktan ziyade yaşamın her alanında (siyasi, sosyal, eğitim, vs.) yoksulluğun var olduğunu ifade ederek, yoksulluğun yalnızca mali bir olgu olarak tanımlanmaması gerektiğini vurgulayan düşüncede isabet bulunmaktadır.⁹

Türk Medenî Kanunu’nda yoksulluk kavramının tanımı yapılmamıştır. Yoksulluk tanımı yapılırken ülkenin gerçekleri belirleyici bir unsur olarak hukuk uygulayıcıları tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁰ Bu nedenle yoksulluk nafakası açısından yoksulluk kavramının tanımlanmasında, ekonomik değer yargıları gözetilmelidir. Kendi mali olanakları ile geçimini sağlayamayan eşin yoksulluğa düşeceği aşîkârdır. Bu sebeple yoksulluk kavramı için en önemli ölçüt, malvarlığı ile geçimini ve ihtiyaçlarını karşılayamamadır.¹¹ Yoksulluk nafakası açısından yoksulluk ise, kişinin zorunlu ve hayati ihtiyaçları-

⁹ Arzu Ansen Medar, Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Ankara 2018, s. 7.

¹⁰ Öztan, s. 502; Nazif Kaçak, Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat ile Yoksulluk Nafakası, 2. Bası, Seçkin, Ankara 2009, s. 218; Şahin Topkaya, Yoksulluk ve İştirak Nafakası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul 2017, s. 50.

¹¹ Bilal Köseoğlu/Köksal Kocaağa, Aile Hukuku ve Uygulaması, 2. Bası, Ekin, Bursa 2011, s. 187; Mecit Demir, Türk Medenî Hukuk Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası, Seçkin, Ankara 2018, s. 36; Kürşad Yağcı, “Yoksulluk Nafakasında ‘Süresizlik’ Sorunu”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt, 76/S. 1, s.324.

nı karşılayamaması anlamına gelmektedir.¹² Çalışma gücünden yoksun olmanın yanı sıra gelir ve servete sahip olmamak, hiç geliri olmamak ve çalışmayacak durumda olmak, başka bir deyişle kendi mali olanakları ve çalışması ile geçimini sağlama olanağı bulunmamak ya da bu duruma düşme tehlikesiyle karşı karşıya olmak, çalışma yeteneğinden yoksun olmak ve hâlihazırdaki malvarlığı ile geçimini sağlayamamak yoksulluk kavramına dâhildir.¹³ Kanunda geçen “boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek” ibaresinin, sadece yoksulluğa düşmüş olanların değil, yoksulluğa düşmesi muhtemel olanların da madde kapsamında değerlendirilmesi gerekir.¹⁴

B. Yoksulluk Nafakası

TMK m. 175'te, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir.¹⁵ Türk hukukunda yoksulluk nafakası olarak ifade edilen nafaka türü İsviçre Medenî Kanunu'nda 'boşanma sonrası nafaka' başlığında düzenlenmektedir.¹⁶ Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz.¹⁷ Hâkimin yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için, evliliğin boşanma veya butlanına karar ve-

¹² Medar, s.7; Köseoğlu/Kocağa, s. 187; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 155; Ceylan, s.108; Ruhi, Nafaka, s. 70; Turgut Akıntürk/Derya Ateş, Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul, Beta, Eylül 2017, s. 303; Ersöz, s.465.

¹³ Dural/Öğüz/Gümüş, s.155.

¹⁴ Ali Demirbaş, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası”, *Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl, 5, S. 2, İstanbul 2018, s. 229.

¹⁵ Öztan, s.496; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s.112; Gençcan, Yorum, s. 981; Ruhi, Boşanma, s. 441; Mehmet Akif Tutumlu, Evliliğin Butlanı, Boşanma, Ayrılık ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2006.s. 520; Özüğür, s. 295; Kaçak, s. 216; Ebru Ceylan, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s.104; Ruhi, Nafaka, s. 77; Çitak, s. 244; Ersöz, s.466.

¹⁶ Yalçın Tosun, “Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 129-130, Y. 2015, s.57; Çitak, s.242.

¹⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 155; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s.112; Mustafa Kırmızı, Aile Hukuku Davaları, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2018, s.661; Topkaya, s.48; Azra Serim Arkan, “Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. 65, Sayı. 1, Yıl. 2007,s.288; Cemal Oğuz, “Medenî Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 4, S. 1-2 (Haziran-Aralık 2000), s. 3; Bozdağ, s.78; Tutumlu, s. 526; Ceylan, s.110.

rilme suretiyle sona erdirilmiş olması gerekir.¹⁸ Bunun için, öncelikle bir evlilik mevcut bulunmalıdır. Böyle bir evlilik, esas olarak boşanma yoluyla sona erdirilebilir. Fakat butlanla yaptırıma bağlanan evliliklerde de boşanmaya ilişkin hükümler kıyasen uygulanacağından, yoksulluk nafakasına karar verilmesi mümkündür. Evlenmenin geçerlilik koşullarının tümünü içermeyen ve butlanına hükmedilen evliliklerde de mal rejiminin tasfiyesi, tazminat, soyadı ve nafakaya ilişkin hükümler, TMK m. 158/2 gereğince uygulanmaktadır.¹⁹

TMK m. 175'te, boşanma sonucunda yoksulluğa düşme durumu derecelendirilmemiştir.²⁰ Bu nedenle her düzeydeki yoksulluk madde kapsamındadır.²¹ Boşanma kararının kesinleştiği tarihe göre normal ve vasat düzeyde yoksul olmak talepte bulunmak için yeterlidir. Boşanma anında yoksul olmayıp, daha sonra yoksullaşan eş lehine yoksulluk nafakasına karar verilemez.²² Ayrıca nafaka yükümlüsü mali açıdan güçlü olsa da nafaka alacaklısının geçimi için gerekli olan miktardan daha fazlası ile yükümlü kılınamaz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür, eğitim gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmektedir.²³

TMK. m.176/1'e göre hâkim, yoksulluk nafakasının toptan ya da durum gerektiriyor ise irat şeklinde ödenmesine karar verebilir. Taraflar da yaptıkları anlaşma ile yoksulluk nafakasının ödenme şeklini belirleyebilirler. Bu anlaşmanın geçerli olabilmesi için, hâkim tarafından onaylanması gerekir.²⁴ Boşanma davasında talep edilen yoksulluk

¹⁸ Arkan, s.286; Mehmet Hamzaçebi, "Türk Medenî Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 10, S. 3-4, 2002,s.33; Yağcı, s.323; Tutumlu, s.521.

¹⁹ Gençcan, Yorum, s. 845; Öcal, s.32.

²⁰ Hatice Perkdaş, Boşanmada Yoksulluk Nafakası, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Ankara 2008,s. 20.

²¹ Gediz Kocabaş, "Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 19, S. 1, 2013, s. 369.

²² Bozdağ, s.77; Kaçak, s. 221; Ruhi, Nafaka, s.71; Ersöz, s.473.

²³ YHGK, 07.10.1998 T, 1998/2-656 E, 688 K.

²⁴ Öztan, s.499; Arkan, s.295; Abdülkerim Yıldırım, "Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt. 14, Sayı. 157, Yıl. 2016, s.70; Gülçin Elçin Grassinger, "Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997, Cilt 55,

nafakası, boşanma davasının fer'i olduğundan harca tâbi değildir. Ancak yoksulluk nafakası boşanma davasından bağımsız olarak açılırsa harca tâbidir²⁵. TMK m. 178'e göre maddi tazminat, manevi tazminat ya da yoksulluk nafakası davası, boşanma kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde açılmazsa zamanaşımına uğrar.

C. Yoksulluk Nafakasının Amacı

Yoksulluk nafakasının amacı, boşanan eşin kendi geçimini sağlayamaması durumunda, bu güce ulaşana kadar zorunlu gereksinimlerinin diğer eş tarafından karşılanmasıdır. Boşanmayla yoksulluğa düşecek eşin evlilik birliği süresince sahibi olduğu hayat standardını ya da refah halini amaçlamayan yoksulluk nafakası, evlenmeden doğan güvenin korunmasıdır.²⁶ Eğer yoksulluğa düşme, boşanma dışında nedenlerle oluşursa nafaka istemi kabul edilemez. Örneğin kişinin dolandırılması, kendi tembelliği, savurganlığı, iflasi, kumar oynaması gibi nedenlerle yoksulluğa düşmesi hallerinde, kişinin yoksulluğa düşmesi ile boşanma kararı arasında uygun bir nedensellik bağlantısı yoktur. Kişinin kendi isteğiyle çalıştığı işten ayrılması ve sırf bu nedenle yoksulluğa düşmesi halinde de yoksulluk nafakasına karar verilemez.²⁷

Yoksulluk nafakası takdir edilirken talep edeni yoksulluktan kurtaracak miktar esas alınmalı, sırf talep edilenin mali gücü yüksek diye fazla bir yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir. Zira yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değil, onu yoksulluktan kurtarmaktır.²⁸

D. Yoksulluk Nafakasının Hukuki Niteliği

Nafaka borcu kanundan kaynaklanmakla beraber kanunda yapılan sınıflandırmalara uymaz. Zira sözleşmeden doğan borçlar taraf iradesine, haksız fiilden doğan borçlar kusura, kusursuz sorumluluktan doğan borçlar ise hakkaniyet, sebep olma ve tehlike ilkelerine dayanmaktadır. Yoksulluk nafakası ise bunlardan hiçbirine benzemez.²⁹

25 Sayı 3, s. 235; Çitak, s. 250.
 26 Ömer Uğur Gençcan, Aile Mahkemesi Davaları, 2. Baskı, Yetkin, Ankara 2016.,s. 483.(Aile); Özuğur , s. 296; Kaçak, s.217; Ceylan, s.114; Çitak, s.254.
 27 Demir, s. 40; Gençcan, Yorum, s. 984; Çitak, s.s. 244.
 28 Arkan, s. 290; Bozdağ, s.76; Ersöz, s.472.
 29 Köseoğlu/Kocaağa, s. 192; Yağcı, s.324; Bozdağ, s.75; Akıntürk/Ateş, s. 304. Bozdağ, s.23.

Yoksulluk nafakası alacağı, hukuki niteliği açısından bir bakım nafakası olup, aile hukukundan kaynaklanan kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Kişiye bağlı haklardan olan yoksulluk nafakası, bir ceza ya da tazminat değildir.³⁰ Yoksulluk nafakası, ahlaki ve sosyal düşüncelerle öngörülmüş bir kurumdur.³¹ Yoksulluk nafakası, yoksulluğa düşen eşin yoksulluğunun paylaşılmasıdır.³² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bir kararında bu hususa açıkça işaret etmiştir.³³

III. YOKSULLUK NAFKASININ SONA ERMESİ

TMK m. 176/3'te, irat şeklinde ödenen yoksulluk nafakasının, kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erebileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, irat şeklinde ödenmesine karar verilen nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar.³⁴ Alacaklının evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hallerinde ise nafaka mahkeme kararıyla kaldırılır.³⁵ Kanun koyucu, yoksulluk nafakasının sona ermesinde, ödeme şekline göre bir ayırım yapmaktadır. Kanunda sayılan sona erme halleri, yalnızca yoksulluk nafakasının irat biçiminde ödenmesinde mümkün olur.³⁶

³⁰ Demir, s. 42; Mustafa Ateş, "Medeni Kanunda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Yoksulluk Nafakası", *Yargıtay Dergisi*, Cilt. 24, Sayı. 4, Yıl. 1998, s.471; Okyar Karaoğlu, s.422; Ceylan, s.104.

³¹ Feyzioğlu, s.397; Mine Uzun, Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat, İstanbul 2013, s.12; Ersöz, s.467; Kahraman Zafer, "Yoksulluk Nafakası Hakkındaki Güncel Meselelerin Kadın Hakları Bakımından Değerlendirilmesi", <https://docplayer.biz.tr/128607012-li-uluslararası-kadın-ve-hukuk-sempozyumu-yoksulluknafakasi-hakkındaki-güncel-meselelerin-kadın-hakları-bakımından-değerlendirilmesi.html>, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

³² Öztan, s.501; Perkdaş, s.19.

³³ "Yoksulluk nafakası, boşanmadan sonra yoksulluğa düşecek olan tarafı koruma amacına yönelik olduğu içindir ki, boşanmış olan yoksul tarafa verilecek olan yoksulluk nafakası, hiçbir surette diğer tarafa yükletilen bir ceza veya tazminat niteliğinde değildir. Şayet böyle olsaydı, sadece boşanmada kusuru olan eşten istenebilmesi gerekirdi. Oysaki, kusursuz eş dahi yoksulluk nafakası ödemekle yükümlüdür. Yoksulluk nafakası, bir bakıma evlilik birliği devam ettiği süreçte söz konusu olan karşılıklı bakım ve geçindirme ödevinin devam ettirilmesi anlamını taşımaktadır" YHGK, 10.11.2010T, 2010, 2-614E, 2010/597 K. (UYAP)

³⁴ Topkaya, s.49; Demir, s.98; Öztan, s.507; Çitak, s.254; Dural/Öğüz/Gümüş, s.158.

³⁵ Gençcan, Yorum, s. 988; İsmail Dede, "Yoksulluk Nafakasının Fiili Birliktelik ve Haysiyetsiz Yaşam Sürme Sebebiyle Sona Ermesi", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan Cilt I, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), s. 559.

³⁶ Medar, s. 124; Gençcan, Yorum, s. 988; Ruhi, Nafaka, s. 88; Ersöz, s.476; Dural/

Yoksulluk nafakasının, kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erebileceğini düzenleyen TMK m. 176/3 emredici niteliktedir. Türk Borçlar Kanunu'nun m. 27'de emredici hükümlere aykırı sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağı belirtilmiştir. Taraflarca aksi sözleşmede kararlaştırılsa bile, sona erme sebeplerinden birinin varlığı halinde yoksulluk nafakası sona erecektir. Sözleşme ile yoksulluk nafakası belirlendiği hallerde de, sona erme kendiliğinden ya da mahkeme kararı ile olabilir. Bu açıdan kanun hükmünde yer alan hallere göre bir ayırım yapılmalıdır. Nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde yoksulluk nafakası kendiliğinden sona erer.³⁷ Yoksulluk nafakasının ahlaki bir yükümlülük niteliğini taşıması ve nafaka ile ilgili hükümlerin kamu düzeniyle bağlantılı olması sebebiyle, tarafların haysiyetsiz hayat sürmesi, evlilik dışı yaşaması, yoksulluktan kurtulması veya evlenmesi gibi hallerde yoksulluk nafakasının devamının taraflarca sözleşme ile kararlaştırılabileceğini ileri süren düşünceye³⁸ katılmıyoruz. Zira aile hukuku ilişkilerini düzenleyen kuralların çoğunun emredici nitelik taşıması, ailenin ahlak ve kamu düzenini yakından ilgilendirmesinden kaynaklanmaktadır.³⁹

Yoksulluk nafakasının ortadan kaldırılması davası, dava tarihi itibarıyla sonuçlarını doğurur. Bu nedenle nafaka yükümlüsü dava süresince nafaka borcunu ödemeye devam eder. Nafaka yükümlüsü davayı kazanırsa, davanın açıldığı tarihten sonra ödemek zorunda kaldığı nafakayı faizi ile birlikte sebepsiz zenginleşme davası ile talep edebilir.⁴⁰

A. YOKSULLUK NAFKASININ KENDİLİĞİNDEN SONA ERMESİ

TMK m. 176/3'te kanun koyucu, yoksulluk nafakasını kendiliğinden sona erdiren halleri belirlemiştir. Buna göre nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölmesi durumlarında yoksulluk nafakası mahkeme kararına gerek kalmaksızın sona erer.⁴¹ Her

Öğüz/Gümüş, s. 158.

³⁷ Medar, s. 126; Bozdağ, s. 91; Ruhi, Nafaka, s. 91.

³⁸ Özüğür, s. 301.

³⁹ Öztan, s. 17.

⁴⁰ Demir, s.98; Köseoğlu/Kocaağa, s.98; Ersöz, s.486.

⁴¹ Bozdağ, s.88; Gençcan, Yorum, s.991; Özüğür, s.300; Ersöz, s.476.

iki vakianın ispatı kolay olduğundan, kanun koyucunun mahkemele-
rin iş yükünü azaltmayı amaçladığı söylenebilir.

İsviçre hukukunda da ZGB Art. 130' da boşanma sonrası nafaka-
nın kendiliğinden sona ermesi halleri düzenlenmektedir. Buna göre
nafaka alacaklısı ya da borçlusunun ölmesi ve aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça nafaka alacaklısı eşin yeniden evlenmesi durumunda na-
faka kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Hukukumuzdan farklı olarak
İsviçre hukukunda, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde
taraflarca nafakanın devam etmesini kararlaştırabilecekleri belirtil-
miştir.⁴²

1. Süreli Yoksulluk Nafakasında Sürenin Dolması

TMK m. 175'e göre hâkim, kural olarak yoksulluk nafakasına sü-
resiz olarak hükmeder. Yoksulluk nafakası talebi belirli bir süre için
yapılmışsa hâkim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 26' da yer alan taleple bağıllık ilkesi gereğince, yoksulluk nafakasına ancak sınırlı süreli olarak hükmedebilir.⁴³ Şayet yoksulluk nafakası talebinde sınırlı bir süre belirtilmemişse, bu kez hâkim takdir yetkisini kullanarak yoksulluk nafakasının sınırlı bir süre boyunca ödenmesine karar veremez.⁴⁴

Taraflar yoksulluk nafakasının sınırlı süreyle verilmesi konusunda bir anlaşmaya varabilir. Böyle bir anlaşma hâkim tarafından onaylanmışsa bu karar kesin hüküm oluşturur. Bu kesin hüküm sebebiyle sınırlı süre bittikten sonra, nafaka alacaklısı yoksulluk nafakasının uzatılmasını talep edemez.⁴⁵

2. Nafaka Alacaklısının veya Nafaka Borçlusunun Ölmesi

TMK m.176/3'e göre, yoksulluk nafakası, nafaka alacaklısı ya da borçlusundan herhangi birinin ölümü ile kendiliğinden sona erer.⁴⁶

⁴² Sutter- Somm/Kobel, N. 543-544; Tuor/Schnyder/Schmid/Jungo, N. 77-78; Schwenzler, FamKomm, Art. 130 N. 1-8'den naklen Medar, s.127.

⁴³ Arkan, s. 288; Yıldırım, s.78; Kaçak, s. 215; Öztan, s. 509; Ceylan, s.107; Çitak, s. 253; Ersöz, s. 474.

⁴⁴ Öcal, s.62; Gençcan, Yorum, s. 985; Çitak, s.s. 251.

⁴⁵ Yağcı, s.326.

⁴⁶ Ömer Uğur Gençcan, Nafaka Hukuku, Yetkin, Ankara 2018, s. 532; Akıntürk/Ateş, s. 453; Demir, s. 100; Özüğür, s.300; Öztan, s.507; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 159.

Maddede yer alan ölüm ibaresinin, kişiliğin sona ermesi olarak anlaşılması ve dolayısıyla ölüm karinesini ve gaiplik hallerini de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁷ Nafaka alacağı kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olduğundan mirasçılara intikal etmez. Nafaka alacaklısının mirasçıları, ölüm tarihinden sonraki döneme yönelik nafaka borçlusundan herhangi bir istemde bulunamazlar. Ancak muaccel olmuş nafaka alacakları talep edilebilir. Zira ödenmemiş olan bu nafakalar, her mameleki hak gibi nafaka alacaklısının terekesinde yer alır.⁴⁸ Eğer nafakanın irat şeklinde değil de toptan ödenmesine karar verilmiş ve toptan ödenmesi gereken nafaka bedeli alacaklıya ödenmemişse, bu bedel terekeye alalade alacak gibi dâhil olur ve mirasçılar bunu nafaka yükümlüsünden talep edebilirler.⁴⁹

Öğretide Alman Medenî Kanunu'ndan esinlenen bir görüş, yoksulluk nafakası borcunun borçlunun ölümüyle sona ermesinin yerinde bir hüküm olmadığını, borçlunun ölümü halinde onun mirasçılarından en azından miras payları ölçüsünde bir talepte bulunabilmenin mümkün olması gerektiğini savunmaktadır.⁵⁰ Yoksulluk nafakası kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğundan, boşanmadan sonra mirasçıların bağımsız bir dava açmaları ya da açılmış olan davaya devam etmeleri mümkün değildir.⁵¹ Zira böyle bir durumda şahıs varlığı hakkı, malvarlığı hakkına dönüşmediğinden terekeye dâhil değildir. Yargıtay, davalı kocanın boşanma kararı kesinleştikten sonra ölmesi durumunda, kesinleşme tarihinden ölüm tarihine kadar yoksulluk nafakasından sorumlu olacağına hükmetmiştir.⁵²

3. Yoksulluk Nafakası Alan Boşanmış Eşin Evlenmesi

TMK m. 176/3'e göre, evlenen tarafın nafaka alacaklısı olması halinde yoksulluk nafakası kendiliğinden ortadan kalkar.⁵³ Kural olarak nafaka borçlusunun yeniden evlenmesi, yoksulluk nafakası borcunu sona erdirmez. Nafaka borçlusunun yeniden evlenmesi, evlenene yeni

⁴⁷ Okyar Karaosmanoğlu, s. 430; Ruhi, Nafaka, s. 89; Ersöz, s. 479,

⁴⁸ Akıntürk/ Ateş, , s. 453; Öcal, a.g.e., s.63; Bozdağ, , s. 122; Gençcan,Yorum, s. 988 ; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 159.

⁴⁹ Bozdağ, s.88; Okyar Karaosmanoğlu, s.430.

⁵⁰ Mehmet Erdem, Aile Hukuku, İstanbul, Seçkin, Ankara 2018, s. 207.

⁵¹ Perkdaş, s. 40; Demir, s. 27; Akıntürk / Ateş, , s. 453.

⁵² Y2HD, 10.10.2012T, 2012/1507 E, 2012/24142K. (UYAP)

⁵³ Gençcan, Nafaka, s.531; Demir, s.101; Tutumlu, s.533; Özüğür, s.300; Öztan, s.308.

evlilik birliğinden dolayı yeni yükümlülükler getirdiğinden TMK m. 176/4 uyarınca indirim sebebi olabilir. Nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi ile yoksulluk nafakasının kendiliğinden sona ermesinin gerekçesi, bakım yükümlülüğünün yeni eşe geçmiş olmasıdır.⁵⁴

Nafaka borçlusu, nafaka alacaklısının yeniden evlendiğinden habersiz olarak nafaka ödemeyi sürdürmüşse, ortada sebepsiz zenginleşme vardır. Yapılan ödemeler, yeniden yapılan evliliğin öğrenildiği tarihten itibaren bir yıl içinde geri istenebilecektir.⁵⁵

Nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi, nafaka borçlusu tarafından Nüfus Müdürlüğü'nden alınan nüfus aile kayıt tablosu ile kanıtlanabilir. Yeniden evlenen nafaka alacaklısının, ödemeyi kesen nafaka yükümlüsüne karşı icra takibi başlatması halinde nafaka yükümlüsünün yapması gereken nüfus aile kayıt tablosunu ilgili icra müdürlüğüne ibraz etmektir.⁵⁶ Yargıtay da aynı görüştedir.⁵⁷

⁵⁴ Perkdaş, s. 41; Okyar Karaosmanoğlu, s. 429; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 155; Demir, s.159.

⁵⁵ Perkdaş, s. 42; Gençcan, Aile, s.181.

⁵⁶ Medar, s.128; Demir, s.35; Ersöz, s.482.

⁵⁷ "Türk Medenî Kanunu'nun 176/3. maddesine göre; irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi halinde mahkeme kararı ile kaldırılır. Anılan yasal düzenlemeye bağlı olarak; davalının evlenmesi ile yoksulluk nafakası kendiliğinden sona erdiğinden, davacının, kanun gereği kendiliğinden sona eren yoksulluk nafakasının kaldırılması talebi ile dava açmasında hukuken korunmaya değer menfaati diğer bir ifade ile bu davayı açmakta hukuki yararı yoktur.

Diğer taraftan davalının evlenmesi ile kanun gereği kendiliğinden sona eren yoksulluk nafakası nedeni ile davacı aleyhine icra takibi bulunulması halinde dahi, davacının icra ve iflas kanununun 16. maddesi uyarınca şikâyet yoluna başvurma imkânının bulunduğu, diğer bir ifade ile bir hakkın, mahkeme kararına gerek olmaksızın, başka bir yolla ve aynı ölçüde güvenli olarak elde edebilmesini mümkün olduğu, bu durumda o hakla ilgili olarak dava açmasında hukuki yararının bulunmadığı açıktır.

Bu durumda, Mahkemece; TMK'nun 176/3. maddesi uyarınca yoksulluk nafakasının davalının evlendiği tarihte kendiliğinden sona erdiği, yasa gereği kendiliğinden sona eren yoksulluk nafakasının kaldırılması istemi yönünden davacının bu davayı açmakta veya bu konuda tespit hükmü verilmesinde hukuki yararının bulunmadığı gözetilerek; davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yasal olmayan gerekçeler ile davanın kabulüne karar verilmiş olması doğru görülmemiş, bu husu bozmayı gerektirmiştir." Y3HD, 25.05.2015T,2014/22243E, 2015/9358K (UYAP).

B. YOKSULLUK NAFKASININ MAHKEME KARARI İLE SONA ERMESİ

Yoksulluk nafakasının sona erme sebepleri, TMK m. 176/3'de düzenlenir. Üç çeşit sona ermesi gerekçesi bulunur. Yoksulluk nafakasının süresizliğine dair tartışmalara yer vermeden önce, aşağıda işbu nafakanın kendine özgü sona erme sebeplerine değinmek gerekir.

1. Yoksulluk Nafakası Alan Boşanmış Eşin Haysiyetsiz Hayat Sürmesi

Yoksulluk nafakası irat şeklinde ödenirken nafaka borçlusunun, nafaka alacaklısının haysiyetsiz yaşam sürdüğünü kanıtlaması halinde mahkeme yoksulluk nafakasını sona erdirir. TMK m. 176/3'de yer alan bu düzenlemeyle amaçlanan, nafaka alacaklısının yoksulluk nafakasıyla maksadıyla elde ettiği parayı, haysiyetsiz yaşamına kaynak olarak kullanmasını engellemektir.⁵⁸

Haysiyetsiz hayat süren eş, toplumun şeref, namus, haysiyet ve ahlak gibi müşterek değer yargıları ile çatışan bir hayatı, süreklilik arz edecek şekilde yaşayan kişidir. Öğretide, uyuşturucu bağımlılığı ya da uyuşturucu ticareti yapmak, kadın ticareti yapmak, fuhuş yapmak, seks işçiliği yapmak, alkol bağımlılığı, hırsızlık gibi yüz kızartıcı suç işleme, cinsel saplantı sayılan homoseksüellik, lezbiyenlik halleri haysiyetsiz hayat sürmeye örnek olarak gösterilmiştir.⁵⁹ Kanaatimce, homoseksüellik ya da lezbiyenlik gibi kişinin cinsel tercihleri günümüzde haysiyetsiz yaşamaya örnek gösterilemez. Aynı şekilde tedavi edilmesi durumunda şifası mümkün olabilen uyuşturucu bağımlısının da haysiyetsiz hayat sürdüğü savunulamaz. Zira hâkimin önüne gelen somut uyuşmazlıkta, haysiyetsiz hayat sürme unsurunu zamana, mekâna ve taraflara göre yorumlaması gerekir. Haysiyetsiz hayat sürme halleri nedeniyle yoksulluk nafakasının kaldırılabilmesi için, sürdürülen yaşam tarzının sürekliliği yanında bu gibi davranışların nafaka borçlusu için haysiyet ve onur kırıcı nitelikte olması gerekir.⁶⁰

⁵⁸ Dede, s. 565; Özüğür, s. 303; Ersöz, s.487.

⁵⁹ Yıldırım, s.77; Demir, s.102; Gençcan, Yorum, s. 994; Dede, s. 565; Öztan, s.508.

⁶⁰ Öcal, s.70; Ahmet M. Kılıçoğlu, Aile Hukuku, Turhan, Ankara 2016,s.134; Okyar Karaosmanoğlu, s. 431; Ersöz, s.503.

2. Yoksulluk Nafakası Alan Boşanmış Eşin Başkasıyla Fiilen Evliymiş Gibi Yaşamaları

Nafaka alacaklısı evlendiğinde, yoksulluk nafakası kendiliğinden sona erer. Ancak nafaka alacaklısının evlenme olmaksızın karşı cinsten ya da aynı cinsten birisiyle evliymiş gibi yaşamaları halinde yoksulluk nafakası, nafaka borçlusunun talebi üzerine mahkeme tarafından kaldırılır.⁶¹ Nafaka alacağından mahrum kalmamak için, resmi nikâh olmaksızın evliymiş gibi fiili birliktelik kuran nafaka alacaklısının bu davranışı TMK m. 2/2’de belirtilen hakkın kötüye kullanılmasının somut bir görünümüdür. Bu durumu öngören kanun koyucu, böyle bir durumun kanıtlanması halinde nafaka alacağının kaldırılmasını öngörmüştür.⁶² Örneğin nafaka alacaklısı kişi başka biriyle oturacakları bir ev satın almışsa, kiralamışsa, nişan yüzüğü taşıyorsa ya da birlikte beşerî toplantılara katılıyorlarsa fiilen evliymiş gibi yaşadıkları kabul edilir. Böyle durumlarda, hâkimin takdir yetkisi yoktur. Talep halinde hâkimin yoksulluk nafakasının dava tarihinden itibaren kaldırılmasına karar vermesi gerekir.⁶³

TMK m. 176/3’e göre nafaka borçlusu, nafaka alacaklısının fiilen evli gibi yaşadığını ispat ettiği takdirde yoksulluk durumu devam etse dahi mahkeme tarafından yoksulluk nafakası sona erdirilir. Bu davada ispat yükü, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 190 ve TMK m. 6’ya göre nafaka borçlusunun üzerindedir. Sübjektif nitelikteki bu ispat yüküne göre, menfi vakıaların olmadığına dair ispat yükü nafaka alacaklısına yüklenemez. Böyle bir ispat beklentisi nafakanın hukuki niteliği olan ahlaki kaygılara da aykırılık oluşturacaktır.⁶⁴

Nafaka alacaklısının evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşamaları tanık dâhil her türlü hukuka uygun kanıtla ispatlanabilir.⁶⁵ Yargıtay bir kararında, kadının yaşama şekli ve hamileliği konusunda alınan uzman psikolog delilini önemli bir delil sayarak, kadının yaşama

⁶¹ Gençcan, Nafaka, s.532; Demir, s.103; Dede, s.565; Öztan, s. 508; Ersöz, s.487.

⁶² Okyar Karaosmanoğlu, s. 430.

⁶³ Öcal, s.66; Demir, s.104; Dural / Ögüz / Gümüş, s.158.

⁶⁴ Dede, s.560; Ruhi, s. 93. (Nafaka); Ersöz, s.484.

⁶⁵ Özüğür, s. 303, Ersöz, s.504; Gençcan, Nafaka , a.g.e., s. 533. “ Nafaka alacaklısı kadının evlenme olmadan da fiilen evliymiş gibi yaşamaları nafakanın kaldırılması için yeterli sebep olduğu gözetilmeden yalnızca davalının resmi nikah yapmadığı gerekçesiyle davanın reddi bozmayı gerektirir” Y3HD,19.12.2012T, 2012/ 21982E, 2012/26155K. (UYAP).

şekli ve hamileliğinin araştırılmasına işaret etmiştir.⁶⁶ Hâkim bu konuda tarafların gösterdikleri ya da gösterecekleri delilleri toplamalıdır. Bu durumun kanıtlanması halinde yoksulluk nafakasının kaldırılmasına, bu durumun kanıtlanmaması halinde ise açılan davanın reddine karar verilir.⁶⁷ Yargıtay da aynı görüştedir.⁶⁸

3. Yoksulluk Nafakasının Nafaka Alacaklısının Yoksulluğunun Ortadan Kalkması Halinde Kaldırılması

Nafaka borçlusunun açtığı dava sonucunda, nafaka alacaklısının yoksulluğunun ortadan kalktığı kanıtlanırsa, mahkeme tarafından yoksulluk nafakasının kaldırılmasına karar verilir.⁶⁹ Nafaka alacaklısının geçici işlerde çalışması, yetim aylığı alması hükmedilmiş yoksulluk nafakasının kaldırılmasını haklı kılmaz.⁷⁰ Ancak nafaka alacaklısının

⁶⁶ Y2HD, 17.10.2011T, 2011/2444E, 2011/16066K (UYAP).

⁶⁷ Perkdaş, s.43; Kaçak, s.231.

⁶⁸ "Dava, yoksulluk nafakasının kaldırılması ve alacak istemine ilişkindir. Davalı nafaka alacaklısı, boşandıktan sonra anne ve babasının yanında kalmaya başladığını, davacının kendisi ile tekrar bir araya gelmeyi önerdikten sonra bir başkası ile birlikte olmaya başlaması üzerine kendisinin de facebooktan ile tanıştığını, hiç bir arada yaşamadıklarını ama bir çocukları olduğunu belirtmiştir. TMK'nın 176/3.maddesi uyarınca; irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi halinde mahkeme kararıyla kaldırılır. Davalının nüfus kayıt örneğinden dava dışı'dan adlı çocuğu olduğu, babanın çocuğu nüfusta resmi şekilde tanıdığı, aralarında bu şekilde soybağı kurulduğu tespit edilmiştir. Öyle ise mahkemece; somut olayda, TMK'nın 176/3 maddesinde ifadesini bulan "evlilik dışı birlikte yaşama" olgusunun gerçekleştiği gözetilip, davanın kabulüne karar verilmesi alacak istemi yönünden de işin esası hakkında bir inceleme yapılması gerekirken, yanlışlı değerlendirme sonucu yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir" Y3HD, 25.05.2017 T, 2016/19650E, 2017/8141K. (UYAP).

⁶⁹ Oğuz, s. 5; Demir, s.104.

⁷⁰ "Davalının 01.05.2010 tarihinden itibaren vefat eden babasından dolayı yetim aylığı aldığı ve Eylül 2011 dönemi itibariyle davalıya yapılan ödeme miktarının 239,86 TL maaş ile 11,99 TL ek ödemedden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Nafaka alacaklısı kadının, elde ettiği gelirin yukarıda belirtilen zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılaması beklenemez. Başka bir anlatımla, davalının eline geçen toplam gelir miktarı, onu yoksulluktan kurtaracak mahiyette değildir. Tarafların sosyal ve ekonomik durumları, ihtiyaçları ve harcamaları dikkate alındığında, yasal düzenlemeler ve Yargıtay İçtihatları doğrultusunda davalı kadının maaş gelirinin bulunması, hakkında hükmedilen yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirmez. Bu durum yoksulluk nafakasının indirilmesi nedenidir. Bu nedenle davalı kadın hakkında yoksulluk nafakasının kaldırılması hakkaniyete uygun bulunmamıştır. O halde, mahkemece yapılacak; tarafların sosyal ve ekonomik durumları

asgari ücret sınırındaki gelirin varlığı, yoksulluk nafakasının azaltılmasını haklı kılacaktır.⁷¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun yerleşik kararlarında "asgari ücret seviyesinde gelire sahip olunması" yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız kılan olgu kabul edilmediği gibi, asgari ücretin üzerinde gelire sahip olunması da yoksulluk nafakası bağlanmasını olanaksız sayan bir olgu olarak kabul edilmemiştir. Bu durumun ancak nafakanın miktarının saptanmasında dikkate alınmasını belirten bu kararlarda isabet bulunmaktadır.⁷²

Nafaka alacaklısına miras kalması, bağış yapılması gibi ivazsız iktisapta bulunulması ya da nafaka alacaklısının düzenli gelir sağlayan bir işe girmesi gibi haller sonucunda kişi yoksulluktan kurtulmuş sayılır.⁷³ Bu durumda nafaka borçlusu yetkili aile mahkemesinden yoksulluk nafakasının kaldırılmasını talep edebilir. Mahkeme nafaka alacaklısının düzenli gelir sağlayan işe girmesi durumunda işin sürekliliği, alınan ücretin yeterliliği gibi hususları sabit görürse yoksulluk nafakasının kaldırılmasına karar verir.⁷⁴

Nafaka alacaklısının kendi isteği ile istifa ederek ayrıldığı iş, her an sona erdirilebilecek sabit bir iş değilse bu hususun yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirmeyeceği yönündeki Yargıtay kararında isabet bulunmaktadır.⁷⁵ Nafaka alacaklısının elde ettiği sabit

gözetilip, nafaka takdir edilirken taraflar arasında mevcut olan denge durumu da dikkate alınarak, TMK'nın 4. maddesinde vurgulanan hakkaniyet ilkesi gereğince nafaka miktarının makul bir oranda indirilmesi gerekirken, delillerin yanılgılı değerlendirilmesi sonucu yoksulluk nafakasının kaldırılması bozmayı gerektirir". Y3HD, 13.02.2018 T, 2018/330 E, 2018/993 K. (UYAP).

⁷¹ Gençcan, Nafaka, s. 545; Okyar Karaosmanoğlu, s. 431.

⁷² YHGK, 07.10.1998T, 1998/2-656 E, 1998/688 K.; YHGK 26.12.2001 T, 2001/2-1158E, 1185 K.

⁷³ Yıldırım, s. 68; Demir, s.104; Tutumlu, s. 523; Özuğur, s.302; Öztan, s.509.

⁷⁴ Öcal, s.68; Yıldırım, s.76.

⁷⁵ "Somut olayımızda; davalının kendi isteği ile istifa ederek ayrıldığı iş, her an için sona erdirilebilecek bir iş olup, sabit bir iş değildir. Geçici işlerde çalışmak yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirmez. Davalının günümüz ekonomik koşullarında aldığı nafaka ile geçinmesi mümkün olmadığına göre; işe girip çalışması zorunluluk arz etmektedir. Bu nedenle; asgari ücretin yoksulluğu ortadan kaldırmayacağı hususu gözetilmeksizin, davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.

Ö halde, mahkemece yapılacak iş; tarafların sosyal ve ekonomik durumları gözetilip, nafaka takdir edilirken taraflar arasında mevcut olan denge durumu da dikkate alınarak, TMK'nın 4.maddesinde vurgulanan hakkaniyet ilkesi gereğince, davalının çalışmasının geçici olup olmadığı, elde ettiği gelirin yoksulluğunu ortadan kaldırıp kaldırmadığı hususu değerlendirilerek karar verilmesi gerekirken

gelirin, zorunlu harcamalarını karşılayan miktarı aşması halinde yoksulluk nafakası kaldırılabilir.⁷⁶ Kaldı ki, Yargıtay nafaka alacaklısı davacı kadının çalışmaya başladığının ileri sürüldüğü bir davada, davacı kadının çalışıp çalışmadığı, çalışıyorsa elde ettiği gelirin kendisini yoksulluktan kurtarıp kurtarmayacağı, işten ayrılmış ise ayrılma sebebi araştırılıp değerlendirilerek sonucu uyarınca yoksulluk nafakası hakkında karar verilmesine işaret etmiştir.⁷⁷

4. Yoksulluk Nafakasının Hakkaniyetin Gerektirmesi Halinde Kaldırılması

Yoksulluk nafakasının mahkeme kararıyla kaldırılmasının bir başka gerekçesi hakkaniyetin gerektirmesidir. Nafaka yükümlülüğünü yerine getirmesi nafaka borçlusundan beklenilemeyecek derecede önemli değişikliklerin gerçekleşmesi halinde, yoksulluk nafakası kaldırılmalıdır. Hakkaniyet gerektiriyorsa, nafaka miktarının indirilmesi mümkündür. Nafaka yükümlüsünün maddi durumunun kötüleşmesi ya da nafaka alacaklısının ekonomik durumunun göreceli olarak iyileşmesi halinde de bu durum ortaya çıkabilir. Bunun dışında herhangi ekonomik değişiklik olmasa dahi somut olayda hakkaniyet gerektiriyorsa yoksulluk nafakası tamamen kaldırılabilir gibi, nafaka miktarında indirimle gidilebilir.⁷⁸ Nafaka alacaklısının ve/veya borçlusunun mali ve sosyal durumları olağanüstü değişmemişse, yoksulluk nafakasının kaldırılması isteminin reddine karar verilmelidir.⁷⁹

yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir". Y3HD, 22.05.2017T, 2016/18873E, 2017/7629 (UYAP).

⁷⁶ Gençcan, Nafaka, s. 545.

⁷⁷ "Yoksulluk nafakasına hükmolunabilmesi için yoksulluk nafakası isteyen eşin boşanma yüzünden yoksulluğa düştüğünün belirlenmesi gerekir (TMK m. 175). Davacı kadın hakkında yapılan ekonomik ve sosyal durum araştırmasında çalışmadığı bildirilmiş ise de; yargılama sırasında davacı kadın çalışmaya başladığını beyan etmiştir. Bu durumda davacı kadının çalışıp çalışmadığı, çalışıyorsa elde ettiği gelirin kendisini yoksulluktan kurtarıp kurtarmayacağı, işten ayrılmış ise ayrılma sebebi araştırılıp değerlendirilerek sonucu uyarınca yoksulluk nafakası hakkında bir karar verilmesi gerekir. Ne var ki, ilk incelemede bu yön nazara alınmadan kararın onandığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple davalı erkeğin, davacı kadın yararına takdir olunan yoksulluk nafakasına yönelik karar düzeltme isteminin kabulü ile Dairemizin 27.03.2018 tarih ve 2016/15184 esas 2018/4015 karar sayılı onama kararının, davacı kadın yararına hükmedilen yoksulluk nafakası yönünden kaldırılarak hükmün bu yönden bozulmasına karar vermek gerekmiştir." Y2HD, 2018/4542E, 2019/5124K (UYAP).

⁷⁸ Kılıçoğlu, s. 38; Gençcan, Yorum, s. 989.

⁷⁹ Gençcan, Nafaka, s. 554.

IV. YOKSULLUK NAFKASININ SÜRESİZLİĞİ

A. Genel Olarak

743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi döneminde yoksulluk nafakası 144. maddede düzenlenmişti.⁸⁰ Bu maddeye göre, kusursuz karı yahut koca, boşanma sonucunda büyük bir yoksulluğa düşerse, boşanmaya sebebiyet vermemiş olsa dahi diğer eşin gücü ile orantılı olarak bir yıl süreyle nafaka ödemesine hükmedilebilirdi. Bu hüküm, 3444 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe kadar uygulanmıştır. Bir yıllık sınırlama, boşanan kadının çalışma olanağının ya da yeterliliğinin bulunmaması durumlarında onu dilenmeye iteeceğinden dolayı eleştirilmiştir. Bu nedenle 144. maddedeki süre sınırlamasının kaldırılmasının yerinde olacağı belirtilmiştir.⁸¹ Ayrıca yoksulluk nafakasının bir yıllık süreyle sınırlandırılmasının, müessesenin kabul edilmiş maksadına uygun pratik sonuçlar vermediği de savunulmuştur.⁸² Bu eleştiriler ve toplumda yükselen mağduriyet ışığında 3444 sayılı Kanun ile 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi'nin 144. maddesi değiştirilmiş ve süre sınırı kaldırılmıştır. İlgili düzenleme hükmünde "Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek eş, kusur daha ağır olmamak şartıyla geçimi için diğer eşten mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Ancak erkeğin kadından nafaka isteyebilmesi için, kadının hali refahta bulunması gerekir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz." denilmiştir.⁸³ 3444 sayılı Kanunun gerekçesinin 6. maddesinde, "...bir yıllık kaydın adalete uygun düşmediği nazara alınıp kaynak İsviçre Medenî Kanununun 152. maddesine uygun olarak süresiz nafaka mecburiyeti esas kabul edilmiştir." denilmiştir. Hükümden ve gerekçesinden de anlaşılacağı üzere en fazla bir yıl süreyle verilmesine hükmedilebilen yoksulluk nafakası, bu kanun değişikliği ile artık süresiz olarak da istenebilir hale gelmiştir. Fakat bu kanun değişikliğiyle kocanın yoksulluk nafakası isteyebilmesi için, kadının refahının yerinde olması aranmaktaydı.

TMK m. 175'te, 3444 sayılı Kanun ile değişen 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi'nin içeriği korunarak, kadın erkek eşitliği ilkesi ışığında

⁸⁰ Bozdağ, s.72; Türk Kanunu Medenîsi 17 Şubat 1926'da TBMM'de kabul edilip, 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girmiştir.

⁸¹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Medenî Hukuku Cilt, II Aile Hukuku, 5. Bası, Nurgök Matbaası, İstanbul 1965, s.262.

⁸² Feyzioğlu, s. 397,399.

⁸³ Demir, s. 38; Tutumlu, s. 529; Ceylan, s.14.

“... ancak erkeğin kadından nafaka isteyebilmesi için kadın hali refahta bulunması gerekir.” cümlesi maddeden çıkartılmıştır. Böylece boşanan eş, boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmüş veya düşecekse, kusura daha fazla olmamak kaydıyla diğer eşin ekonomik gücü oranında ve süresiz olarak yoksulluk nafakası talep edebilmektedir.⁸⁴

B. Yoksulluk Nafakasına Süresiz Hükmedilmesi

Yürürlükte bulunan 4721 sayılı TMK m. 175'e göre, yoksulluk nafakasına kural olarak süresiz olarak karar verilir. Yargıtay uygulamasında talep edilen yoksulluk nafakasının koşulları mevcutsa ve fakat istem süresiz olarak ileri sürüldüyse hâkim, taleple bağlılık ilkesi gereği yoksulluk nafakasına süreli hükmedememektedir. Bu açıdan bakıldığında süresiz yoksulluk nafakası talebi karşısında hâkim ya istemi reddeder ya da zorunlu olarak süresiz yoksulluk nafakasına karar verir. Süreli yoksulluk nafakası talebinde de hâkim talebi ya reddedebilir veya istenilen süre ile bağlı kalmak koşuluyla yoksulluk nafakası ödenmesine karar verebilir.⁸⁵

Yoksulluk nafakası talep eden, nafaka süresini belirli bir zaman dilimiyle sınırlandırmamışsa ya da taraflar yoksulluk süresinin devamı yönünde bir protokolü mahkemeye ibraz etmemişlerse hâkim yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmetmek zorundadır.⁸⁶ Öğretimde yoksulluk nafakası bakımından hâkimin takdir yetkisi hususunda kanunda emredici bir hüküm bulunmadığı yönündeki görüşte⁸⁷ ise, TMK m. 175'in lafzi yorum ile amaca uygun yorum yöntemleri göz önüne alındığında isabet bulunmamaktadır. Yargıtay bir kararında yoksulluk nafakasının süresiz talep edilmesine karşın, iki yıl süre ile sınırlı olmak üzere karar verilmesini bozmuştur.⁸⁸ Böylece, yoksulluk nafakası davasında açıkça talep edilmedikçe, yoksulluk nafakasının

⁸⁴ Öcal, s.85, Perkdaş, s. 45; Demir, s. 39; Tutumlu, s. 521; Okyar Karaosmanoğlu, s. 433; Özüğür, s.74; Kaçak, s. 226; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s.112; Ceylan, s.104.

⁸⁵ Hamzaçebi, s.59; Öcal, s.120; Erdem, s. 203; Okyar Karaosmanoğlu, s.424.

⁸⁶ Gençcan, Nafaka, s. 529; Serozan/Başoğlu/Kapancı, s. 555; Özüğür, s. 311; Ersöz, s.474.

⁸⁷ Nafiye Yücedağ, Kadının Talep Ettiği Yoksulluk Nafakası (Women's Alimony)", 6.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, Editor, Prof. Dr. Adem Sözüer "Yoksulluk", Tebliğler, İstanbul, Oniki Levha, s. 525; Köseoğlu/Kocaoğlu, s.233; Hamzaçebi, s. 35; Kocabaş, s. 366; Oğuz, s.33.

⁸⁸ Y2HD, 12.12.2017 T, 2016/8859 E,2017/14407 K. (UYAP).

belirli süreyle sınırlandırılmasının kanuna aykırı olduğu belirtilmiştir. Kanaatimizce, yoksulluk nafakasının süresi ile ilgili somut olay gerekirse veya haklı sebepler bulunsa bile hâkimin bunları dikkate alarak yoksulluk nafakasının süresine ilişkin takdir yetkisini kullanamayacağını belirten kararda isabet bulunmaktadır. Zira hâkime takdir yetkisi verilmeyen ve emredici kanun hükmü ile düzenlenen işbu konuda nafaka süresinin kısaltılması kanuna açıkça aykırıdır.

C. Yoksulluk Nafakasının Süresizliğine Eleştiriler

Türk hukukunda evlilik sonrası dayanışma ilkesi geçerlidir. İsviçre ve Alman hukuklarında ise geçerli olan evlilik sonrası kişisel sorumluluk ilkesidir. 2000 revizyonu ile İsviçre’de, 2008 reformu ile Almanya’da oldukça sınırlı olan evlilik sonrası dayanışma ilkesinin, hukukumuzda da geçerli olması savunulmaktadır. Bu ilke değişimiyle boşanma sonrası kişisel sorumluluğun benimsendiği bir hukuk sisteminin sağlıklı bir şekilde kurulacağı ileri sürülmektedir.⁸⁹ İsviçre hukukunda 2000’de yürürlüğe giren revizyon hükümleri, *Clean Break* ilkesi ışığında kaleme alınmıştır. İsviçre kanun koyucusu *Clean Break* ilkesinin⁹⁰ egemen olduğu yeni hükümlerle beraber boşanma nedeniyle yaşanan muhtemel ekonomik olumsuzlukların taraflar arasında paylaştırılarak giderilmesini ve eşler arasındaki ekonomik istemlerin en aza indirilmesini hedeflemiştir. Böylece taraflar boşanma sonrasında kendi kişisel sorumluluklarını üstlenecek, mali nitelikte taleplerle olabildiğince karşı karşıya gelmeyecek ve en kısa sürede kendilerine ait hayat düzenlerini tekrar kuracaklardır.⁹¹

TMK m. 175’de benimsenen yoksulluk nafakasının ömür boyu ödeneceğini içeren emredici norm, olması gereken hukuk açısından da öğretide oldukça eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin ilki kısa süreli evlilik yapan kişilerin, bu hüküm sebebiyle ömür boyu nafaka ödemek zorunda kaldığını ileri süren fikirdir. Bu fikre göre, yoksulluk

⁸⁹ Yağcı, s.342; Tosun, s. 57.

⁹⁰ Kahraman Zafer, “Yoksulluk Nafakası Hakkındaki Güncel Meselelerin Kadın Hakları Bakımından Değerlendirilmesi”, <https://docplayer.biz.tr/128607012-li-uluslararası-kadın-ve-hukuk-sempozyumu-yoksulluknafakasi-hakkındaki-güncel-meselelerin-kadın-hakları-bakımından-değerlendirilmesi.html> (Erişim tarihi: 30.01.2020)

⁹¹ Kocabaş, s. 365; Yağcı, s.328.

nafakasının süresiz oluşu hakkaniyete aykırı olduğu gibi insan onuruna da aykırıdır.⁹²

Öğretide yoksulluk nafakası süresi ile ilgili düzenlemenin adaletli olmadığını belirten düşünceye göre, yoksulluk nafakasının süresinin mutlaka sınırlandırılması gerekir. Yoksulluk nafakasının sınırlı süreyle verilmesi halinde yoksulluğa düşecek kadınlara karşı, devletin Anayasa'da belirtilen ödevlerini yerine getirerek, sosyal devlet olduğunu anımsaması önerilmektedir.⁹³ Ancak öğretide sosyal devletin amacının kişilere doğrudan yardım eli uzatmanın yanında durumu iyi olanın kötü olana katkı sağlaması olduğunu savunan görüş ise, yoksulluk nafakasının sosyal devlet ilkesine değil, mülkiyet veya kişilik hakkına aykırılığı yönünden tartışılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁹⁴

Diğer görüşe göre, TMK m. 175/1'i lafzî değil, amaca göre yorumlamak gerekmektedir. Amaca göre yorum yapılırken TMK m. 178'in gerekçesine bakıldığında, boşanma kararı kesinleştikten sonra tarafların sürekli boşanmaya bağlı ekonomik taleplerle bir araya gelmesinin doğru olmadığı, bu sebeple zamanaşımı süresinin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Kanun koyucunun amacının da, tarafların ekonomik taleplerle sürekli bir araya gelmelerini önlemek olduğu anlaşılmaktadır. O halde TMK m. 175/1'de yer alan "süresiz olarak nafaka isteyebilir" ifadesini de amaca göre yorumlamak gereklidir. Kanun koyucu burada, süresiz nafakaya hükmedilmesinin mümkün olduğunu ifade etmek istemiş ancak her durumda süresiz nafakaya hükmedileceğini kast etmemiştir.⁹⁵ Yoksulluk nafakasının süresiz olduğunu belirten Yargıtay kararlarını eleştirerek TMK m. 175/1'in, toplumsal anlayışa ve gereksinimlere cevap vermediğini belirten başka bir düşünce, kısa süreli evliliklerden doğan süresiz nafaka kararlarının uzun süreli yükümlülük yaratmasının hakkaniyete ve toplumsal adalet anlayışına aykırı olduğunu ileri sürmektedir.⁹⁶

⁹² Yıldırım, s. 83; Tosun, s. 68; Mustafa Şahin, "Türk - İsviçre Medenî Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21/3, 2017,s. 80; Çitak, s. 251.

⁹³ Gençcan, Nafaka, a.g.e., s.530.

⁹⁴ Zekeriya Kurşat, "Anayasa Mahkemesinin Anlaşılmalı Boşanma ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi", *Anayasa Mahkemesinin Medenî Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu* (21 Mayıs 2012), İstanbul, Oniki Levha, 2013,s. 227.

⁹⁵ Kocabaş, s. 366.

⁹⁶ Yağcı, s. 338.

Bir başka görüşe göre, yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedilmesi, nafaka alacaklısını çalışmamaya özendirmekte ya da sigortasız çalışmaya zorlamaktadır. Ayrıca yoksulluk nafakasının süresiz oluşu, nafaka alacağından yoksun kalmamak için boşanmış eşlerin yeni bir evlilik yapmaktan kaçınmalarına ve bu yüzden ilişkilerini evlilik ilişkisi dışında ve gizli tutmalarına neden olabilmektedir. Süresiz nafaka yerine üst süre sınırlaması ile hâkime takdir yetkisi tanınmalıdır.⁹⁷

Kanaatimizce bu görüş, nafaka borçlusu açısından bir nebze çözüm getirirse de her iki taraf açısından sorunu tamamıyla çözüme kavuşturmuş olmaz. Bu bağlamda, sosyal devlet ilkesine uygun olarak devletin bir fon oluşturmasını ve nafaka alacağını tahsil edemeyen boşanmış eşe bu fondan ödeme yapılmasını, daha sonra da devletin ilgili kişiye rücu etmesini ileri süren düşünceye katılmak mümkün değildir. Zira devletin bir fon oluşturarak, öncelikli görev ve ödevleri yerine özel hukuktan kaynaklanan bir meselede, yurttaşların vergilerini değerlendirmesi eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine aykırılık oluşturacaktır. Kaldı ki, devletin bu fonlardan yaptığı ödeme için yoksulluk nafakası borçlusuna rücu etmesi de, öğretideki hâkim görüşün eleştirilerini karşılamayacaktır. Nafaka borçlusunun nafaka alacaklısına ödeyeceği parasal değeri, belirtilen fondan yapılacak ve kendisine rücu edecek kuruma ödemesi soruna çözüm getirmeyecektir.

Meclis araştırma komisyonu, ülkemiz genelinde hukuk uygulayıcılarından görüşler edinmiş ve toplantılar yapmıştır. Toplantı tutanakları incelendiğinde, yoksulluk nafakasına ilişkin bir takım öneri ve görüşlerin bulunduğu da görülmektedir. Buna göre, 2 Mart 2016 tarihli onuncu toplantıda yoksulluk nafakasının süreli olması konusunda komisyon üyelerince fikir birliği olduğu vurgulanmıştır.⁹⁸

D. Eleştirilerin Değerlendirilmesi

Öğretide, TMK m. 175/1' de geçen "...süresiz olarak..." ibaresi eleştirilmekte ve kanun koyucu tarafından kaldırılması önerilmekte-

⁹⁷ Demirbaş, s. 230.

⁹⁸ Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 14 Mayıs 2016.

dir⁹⁹. Biz ise aksi kanaatteyiz. Bu nedenle yukarıda yer verdiğimiz tüm bilimsel ve eleştirel görüşlere karşı değerlendirmelerimizi sunuyoruz. Kaldı ki bu konu Anayasa Mahkemesi'nin huzuruna somut norm denetimi olan itiraz yoluyla gelmiştir. Yüksek Mahkeme, bu ibare ile boşanma nedeniyle yoksulluğa düşen eşe şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden destek sağlanmasının ve asgari yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasının amaçlandığını belirtmiştir. Ayrıca Kanun koyucunun amacının, yoksulluğa düşecek eşin ölüncüye dek yoksulluk nafakası alması olmadığı gerekçesiyle de iptal istemi reddedilmiştir.¹⁰⁰

Kanaatimizce Yüksek Mahkeme'nin itirazın reddine karar vermesi yerindedir. Ülkemizde kadın ve çocuk lehine yapılan yasal düzenlemeler, ülkemizin çağdaş değer yargılarını benimsediğini göstermektedir. Yoksulluk nafakasının süresiz oluşu, yoksul kadının kimseye muhtaç olmadan geçimini sağlamasındaki sayısız fayda göz önüne alındığında isabetli bir yasal düzenlemedir. Sosyal devlet ilkesinin somut uygulaması olan yoksulluk nafakasının ahlâki ve dayanışmacı niteliği düşünüldüğünde, yoksulluk nafakasının süresiz olması hakkaniyete uygundur. TMK m. 176/3'de yer alan nafakanın sona erme sebeplerinin geniş içerikli olmasından ve nafaka borçlusunu koruma-

⁹⁹ Demir, s. 39; Ruhi, s. 46; Erdem, s. 204; Ceylan, s.116; Kocabaş, s. 366; Çitak, s. 253; Y2HD, 12.12.2017 T, 2016/8859 E, 2017/14407 K; Y.2HD 11.07.2012, 14283/19487; Y.2HD 07.06.2017, 24486/7036 (Yağcı, s. 336-337);

¹⁰⁰ "İtiraz konusu 'süresiz olarak' ibaresi, nafaka alacaklısının her zaman ölüncüye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmemektedir. Kanun koyucunun 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesinde 'süresiz olarak' ibaresine yer vermesinin amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır.

Evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen devamı niteliğinde olan yoksulluk nafakasının özünde, ahlaki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yer almaktadır. Yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Yoksulluk nafakasıyla, boşanma sonucunda yoksulluk içine düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olmasının yanı sıra, nafaka talep edilen eşin de nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması gerekmektedir.

İtiraz konusu kuralda, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen eşini korumak için diğer eşin, koşulları bulunduğu sürece, herhangi bir süre sınırı olmaksızın yoksulluk nafakası vermesi düzenlenmiş olup bu yükümlülüğün sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği olarak getirildiği kuşkusuzdur. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. maddesine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir." AYM 17.05.2012T, 2011/136 E, 2011/72 K. (UYAP).

sından dolayı yoksulluk nafakasının süresinin sınırlanmaması gerektiğini savunan görüş de oldukça isabetlidir.¹⁰¹

Yoksulluk nafakasındaki “ süresiz olma” unsurunun muhafaza edilerek devam etmesi hukuka, vicdana ve ülke gerçeklerine uygundur. Böylelikle hâkim, derdest dava dosyasında yoksulluk nafakasına süresiz olarak hükmedebileceği gibi, taleple bağlı olarak belirli bir süreyle kısıtlanmasına da karar verebilecektir. Örneğin özellikle kırsal yörede yaşayıp, hiçbir meslek ya da sanatı olmayan bir kadının yoksulluk nafakası olmaksızın hayatını sürdürmesi mümkün değildir. Ancak belirli miktardaki süresiz yoksulluk nafakası onun geçimini sağlayabilecektir.

Yoksulluk nafakası alacaklısı kadının, başka bir erkekle resmi nikâh olmaksızın gizli olarak yaşayarak nafaka borçlusundan aldığı nafakayı amacı dışında kullanması eleştirileri de yersizdir. Zira TMK m. 176/3'e göre yoksulluk nafakası alacaklının başkasıyla yaşaması sebebiyle sona erer. Bu durumda bu tür bir ilişki, bilim ve teknolojinin günümüzde ulaştığı aşamalar da göz önüne alınarak kanıtlanabilecektir. Yargıtay bir kararında, davacı kadının eşinin sadakatsiz olduğu iddiasını kanıtlamak için delil olarak CD ve fotoğraf kaydına dayanmasına rağmen, yerel mahkemece CD ve fotoğrafa ilişkin olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme yapılmamasını davacının ispat hakkını sınırlayan eksik inceleme ve araştırma görerek isabetle bozmuştur.¹⁰²

Yoksulluk nafakasının kısa süreli evliliklerden doğan süresiz nafaka kararlarında, uzun süreli yükümlülük yaratmasının hakkaniyete ve toplumsal adalet anlayışına aykırı olduğunu belirten düşünceye¹⁰³, evlilik müessesesinin hukuki niteliği ile getirdiği yükümlülükler göz önüne alındığında katılmak mümkün olmamıştır. Hayatın müşterek deneyimlerine göre, kişi boşanmak için evlenmez. Evlilik birliğinde aradığı saadeti bulamayan kişinin, evliliğinin süresine bakmaksızın

¹⁰¹ Uzun, s. 100.

¹⁰² Y2HD, 19.11.2018 T, 2018/1657E, 2018/13095K. (UYAP).

¹⁰³ Kahraman Zafer, “Yoksulluk Nafakası Hakkındaki Güncel Meselelerin Kadın Hakları Bakımından Değerlendirilmesi”, <https://docplayer.biz.tr/128607012-li-uluslararası-kadın-ve-hukuk-sempozyumu-yoksulluknafakasi-hakkındaki-güncel-meselelerin-kadın-hakları-bakımından-değerlendirilmesi.html> (Erişim tarihi: 30.01.2020)

boşanması doğaldır. Tasada ve kaderde birlikteliği amaçlayan evlilik boşanmayla sona erdiğinde, yoksulluk nafakasının ahlaki görev olduğu da gözetildiğinde evlilik birliğinin süresi önem taşımaz. Nafakadan doğan hukuksal ilişki, herhangi bir hukuki işlemde, haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğmayıp kendine özgü özellikleri barındıran aile hukukuna özgü bir ilişkidir. Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerin doğması için evliliğin süresinin önemi olmayıp, karı koca arasındaki evlilik birliğinin kurulması yeterlidir. Öğretide geçimini sağlamak için tüm çarelere başvuran, ancak yoksulluktan kurtulamayan eşin kendi kaderine mahkûm edilmesinin önlenmesinin aile hukukunun düşünce yapısına uygun olacağını belirten düşünce¹⁰⁴ de kanaatimizi destekler niteliktedir.

Yoksulluk nafakası, evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen devamı niteliğindedir. Kanun koyucunun yoksulluk nafakasının süresiz olmasını benimsemesinin sebeplerinden biri de, yoksulluk nafakasının boşanan eşlerin birbirlerine tamamen yabancı olmaması felsefesine dayanmasıdır.¹⁰⁵ Eşler arasındaki evlilik münasebetinden kaynaklanan haklar ve yükümlülüklerin boşanmayla sona erdiği doğrudur. Ancak süresi ne olursa olsun, karı koca olma yolunda birbirlerine hayat paylaşımı sözü veren insanlardan birinin, diğerinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayarak onu yoksulluktan kurtarması insaniyet görevidir. Aile içinde ve toplumda göreceli olarak güçsüz olan kişi, çocuk ve kadındır. Güçsüzü gözetip koruyan pozitif ayrımcılık ilkesi de, özellikle uygulamada nafaka alacaklılarının çoğunun kadın olduğu da göz önüne alındığında kadının korunmasına işaret eder.¹⁰⁶ Bu durumun nafaka alacaklısı tarafından kötüye kullanılmasını, kanun koyucu yaptırıma bağlamıştır.

SONUÇ

TMK m. 175'e göre, boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir Türk hukukun-

¹⁰⁴ Çitak , s.54.

¹⁰⁵ Gençcan, Nafaka, s.451.

¹⁰⁶ Serozan/Başoğlu /Kapancı, s.557.

da yoksulluk nafakası olarak adlandırılan nafaka türü İsviçre Medeni Kanunu'nda 'boşanma sonrası nafaka' başlığında düzenlenmektedir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz. Hâkimin yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için, evliliğin boşanma veya butlana karar verilme suretiyle sona erdirilmiş olması gerekir.

TMK m. 176/3'te, irat şeklinde ödenen yoksulluk nafakasının, kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erebileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, irat şeklinde ödenmesine karar verilen nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar. Alacaklının evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da hay-siyetsiz hayat sürmesi hallerinde ise mahkeme kararıyla kaldırılır. Kanun koyucu, yoksulluk nafakasının sona ermesinde, ödeme şekline göre bir ayırım yapmaktadır. Söz konusu fıkrada yer alan sona erme halleri yalnızca yoksulluk nafakasının irat biçiminde ödenmesinde mümkün olacaktır.

Yoksulluk nafakasının, kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erebileceği düzenleyen TMK m. 176/3 emredici niteliktedir. TBK m. 27'de emredici hükümlere aykırı sözleşmelerin kesin hükümsüz olacağı belirtilmiştir. Taraflarca aksi sözleşmede kararlaştırılsa bile, sona erme sebeplerinden birinin varlığı halinde yoksulluk nafakası sona erecektir. Yürürlükte bulunan TMK m. 175'e göre, yoksulluk nafakasına kural olarak süresiz olarak karar verilir. Yargıtay uygulamasında talep edilen yoksulluk nafakasının koşulları mevcutsa ve fakat istem süresiz olarak ileri sürüldüyse hâkim, taleple bağlılık ilkesi gereği, yoksulluk nafakasına süreli olarak hükmedememektedir.

Özellikle taşrada eşinden ayrılmış yoksul kadının kimseye muhtaç olmadan geçimini sağlamasındaki sayısız fayda göz önüne alındığında, yoksulluk nafakasının süresiz oluşu isabetli bir yasal düzenlemedir. Sosyal devlet ilkesinin somut bir uygulaması olan yoksulluk nafakasının ahlâki ve dayanışmacı niteliği de düşünüldüğünde, yoksulluk nafakasının süresiz olması yerindedir. Kaldı ki, TMK m. 176/3'de düzenlenen nafakanın sona erme sebeplerinin geniş içerikli olması ve nafaka borçlusunu korumasından dolayı yoksulluk nafakasının süresinin sınırlanmaması gerekir.

Kaynakça

- Akıntürk Turgut/Ateş Derya, *Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku, İkinci Cilt, Yenilenmiş 20. Bası, İstanbul 2017.*
- Arkan Azra Serim, "Yoksulluk Nafakası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. 65, Sayı. 1, Yıl. 2007, ss. 285-302.
- Ateş Mustafa, "Medenî Kanunda Yapılan Son Değişiklikler Işığında Yoksulluk Nafakası", *Yargıtay Dergisi*, Cilt. 24, Sayı. 4, Yıl. 1998, ss. 559-574.
- Bozdağ Gonca Gülfem, *Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin, Ankara 2015.*
- Ceylan, Ebru, *Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.*
- Çitak Burçak, "Yoksulluk Nafakası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt. 74, Sayı. 1, Yıl. 2016, ss. 241-257.
- Dede İsmail, "Yoksulluk Nafakasının Fiili Birliktelik ve Haysiyetsiz Yaşam Sürme Sebebiyle Sona Ermesi", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan Cilt I, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), ss. 557-575.
- Demir Mecit, *Türk Medenî Hukuku Öğreti ve Uygulamasında Yoksulluk Nafakası, Seçkin, Ankara 2018.*
- Demirbaş Ali, "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası", *Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl, 5, S. 2, İstanbul 2018, ss. 219-235.
- Dural Mustafa/Öğüz Tufan/Gümüş Mustafa Alper, *Türk Özel Hukuku, Cilt, 3, Aile Hukuku, 14. Bası, Filiz, İstanbul 2019.*
- Erdem Mehmet, *Aile Hukuku, Seçkin, Ankara 2018.*
- Ersöz Oğuz, "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı. 12, Ankara 2018, ss. 463-48.
- Feyzioğlu Feyzi Necmettin, *Aile Hukuku, Filiz, İstanbul 1986.*
- Gençcan Ömer Uğur, *Aile Mahkemesi Davaları, 2. Baskı, Yetkin, Ankara 2016 (Aile).*
- Gençcan Ömer Uğur, *Nafaka Hukuku, Yetkin, Ankara 2018 (Nafaka).*
- Gençcan Ömer Uğur, *Türk Medenî Kanunu Yorumu, Yetkin, Ankara 2015 (Yorum).*
- Grassinger Gülçin Elçin, "Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997, Cilt 55, Sayı 3, ss. 235-242.
- Gümüş Mustafa Alper, *Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Vedat, İstanbul 2008.*
- Hamzaçebi Mehmet, "Türk Medenî Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 10, S. 3-4, 2002, ss.23-48.
- Hatemi Hüseyin/Kalkan Oğuztürk Burcu, *Aile Hukuku, 2. Bası, Vedat, İstanbul 2013.*
- Kaçak Nazif, *Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat ile Yoksulluk Nafakası, 2. Bası, Seçkin, Ankara 2009.*

- Kahraman Zafer, "Yoksulluk Nafakası Hakkındaki Güncel Meselelerin Kadın Hakları Bakımından Değerlendirilmesi", <https://docplayer.biz.tr/128607012-li-uluslararasi-kadin-ve-hukuk-sempozyumu-yoksulluknafakasi-hakkındaki-guncel-meselelerin-kadin-haklari-bakimindan-degerlendirilmesi.html> (Erişim tarihi: 30.01.2020)
- Kılıçoğlu Ahmet M., Aile Hukuku, Turhan, Ankara 2016.
- Kırmızı Mustafa, Aile Hukuku Davaları, 2. Baskı, Bilge, Ankara 2018.
- Kocabaş Gediz, "Evlilik Sonrası Dayanışma İlkesi ve Bu İlkenin Sınırı Olarak Clean Break İlkesi Doğrultusunda Yoksulluk Nafakasını Belirleyici Ölçütler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 19, S. 1, İstanbul 2013, ss. 357-391.
- Köseoğlu Bilal/Kocaoğlu, Köksal, Aile Hukuku ve Uygulaması, 2. Bası, Ekin, Bursa 2011.
- Kurşat Zekeriya, "Anayasa Mahkemesinin Anlaşılmalı Boşanma ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi", *Anayasa Mahkemesinin Medenî Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu (21 Mayıs 2012)*, İstanbul, Oniki Levha, 2013, ss. 211-227.
- Medar Arzu Ansen, Yargı Kararları Işığında Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Ankara 2018.
- Oğuz Cemal, "Medenî Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 4, S. 1-2 (Haziran-Aralık 2000), ss. 23-37.
- Okyar Karaosmanoğlu Dila, "Yargıtay Kararları Işığında Yoksulluk Nafakası Ödeme Yükümlülüğünün Şartları ve Ortadan Kalkması", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan Cilt II, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), ss. 421-434.
- Öcal Mesut, Yoksulluk Nafakasının Süresi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, İstanbul 2018.
- Öztan Bilge, Aile Hukuku, 5. Bası, Turhan, Ankara 2004.
- Özğür Ali İhsan, Nafaka Hukuku, 4. Baskı, Legal, İstanbul 2007.
- Perkdaş Hatice, Boşanmada Yoksulluk Nafakası, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü, Ankara 2008.
- Ruhi Ahmet Cemal, Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Seçkin, Ankara 2004. (Boşanma)
- Ruhi Ahmet Cemal, Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklılarının Yabancı Ülkelerde Tahsili, Seçkin, Ankara 2003. (Nafaka)
- Serozan Rona/Başoğlu Başak/Kapancı Berk, "Aile Hukukunun Özellikleri, İlkeleri ve Gelişimi", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan Cilt II, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 2, Yıl. 2016 (Özel Sayı), ss. 531-561.
- Şahin Mustafa, "Türk – İsviçre Medenî Kanunlarına Göre Evlilik Sonrası Katkının (Yoksulluk Nafakasının) Şartları", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 21/3, 2017, s. 75-107.

- Topkaya Şahin, Yoksulluk ve İştirak Nafakası, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul 2017.
- Tosun Yalçın, "Türk ve İsviçre Hukukunda Yoksulluk Nafakasının ve Doğurduğu Hukuki Sorunların İncelenmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 129-130, Y. 2015, ss. 53-77.
- Tutumlu Mehmet Akif, Evliliğin Butlanı, Boşanma, Ayrılık ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, 2. Bası, Adalet, Ankara 2006.
- Uzun Mine, Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat, İstanbul 2013.
- Velidedeoğlu Hıfzı Veldet, Türk Medenî Hukuku Cilt, II Aile Hukuku, 5. Bası, Nurgök, İstanbul 1965.
- Yağcı Kürşad, "Yoksulluk Nafakasında 'Süresizlik' Sorunu", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt, 76,S. 1, İstanbul 2018, ss. 323-358.
- Yıldırım Abdülkerim, "Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasında Süre Sorunu", *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt. 14, S. 157, Yıl. 2016, ss. 59-88.
- Yücedağ Nafiye, "Kadının Talep Ettiği Yoksulluk Nafakası (Women's Alimony)", 6.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali, Editor, Prof. Dr. Adem Sözüer "Yoksulluk", Tebliğler, İstanbul, Oniki Levha, ss. 509-529.

